

UTICAJ POVEĆANJA OSIGURANOG RIZIKA NA PRAVA I OBAVEZE IZ UGOVORA O OSIGURANJU U NEMAČKOM, FRANCUSKOM, ČEŠKOM I SRPSKOM PRAVU

Apstrakt

U ovom radu, autor analizira povećanje rizika koji je predmet osiguranja i uticaj koji ta činjenica ima na prava i obaveze ugovornih strana kod ugovora o osiguranju. Za potrebe ovako postavljenog cilja, autor se opredelili da uporedimo zakonska rešenja određenih država članica EU i zakonskih rešenja srpskog prava. U tom smislu autor je u posebnim poglavljima analizirao obavezu ugovarača osiguranja da obavesti osiguravača o povećanju rizika, pravu ugovarača na sniženje premije osiguranja i pravu na otkaz ugovora o osiguranju zbog povećanja premije osiguranja, dok je na strani osiguravača, pažnju posvetio pravu osiguravača da zahteva povećanje premije osiguranja, pravu na pun iznos premije, pravu na otkaz ugovora o osiguranju i pravu na oslobađanje od obaveze isplate naknade. Rezultati autorovog istraživanja ukazuju na poželjni smer razvoja reforme domaćeg prava osiguranja u Prednacrtu Građanskog zakonika Republike Srbije.

Ključne reči: *Povećanje rizika, povećanje premije, obaveštavanje, otkaz, raskid, ugovor, naknada*

¹ Vanredni profesor Univerzitet Privredna akademija, Pravni fakultet za privredu i pravosuđe, Novi Sad

1. Uvod

Ugovor o osiguranju predstavlja najvažniji osnov i sredstvo funkcionisanja privatnog osiguranja. Važnost prijave bitnih činjenica i okolnosti za procenu rizika može da se vidi i iz činjenice da Zakon o obligacionim odnosima (dalje: ZOO)² u slučaju namernog prećutkivanja bitnih okolnosti predviđa pravo osiguravača da poništi ugovor i da odbije ispunjenje svoje obaveze ako u međuvremenu dođe do štete, a u slučaju nenamerne netačnosti ili nepotpunosti podataka o riziku predviđa pravo osiguravača da raskine ugovor.

Cilj ovih pravila je da se osiguravaču omogući da odluči da li će pružiti pokriće prema korektnoj ceni (premiji – prim. aut.) na osnovu bitnih činjenica i okolnosti koje mu ugovarač osiguranja prijavi. Zato osiguravač prilikom zaključenja ugovora u potpunosti zavisi od informacija koje dobije od ugovarača osiguranja, jer je on jedino lice koje je upoznato sa okolnostima rizika u imovinskom osiguranju, a posebno kada se radi o svim vrstama medicinskih informacija o ugovoru o osiguranju života (na primer, informacija o prošlim bolestima).³ Međutim, okolnosti u vezi sa rizikom koje ugovarač osiguranja ima obavezu da prijavi osiguravaču odnose se i na stanje rizika posle zaključenja ugovora, posebno ako dođe do povećanja, proširenja ili pogoršanja rizika. Ovo je logična posledica činjenice da okolnosti od značaja za ocenu rizika koje postoje u trenutku zaključenja ugovora o osiguranju, treba da ostanu nepromenjene i tokom trajanja osiguranja.⁴

U ovom radu, autor će analizirati povećanje rizika koji je predmet osiguranja i uticaj koji ta činjenica ima na prava i obaveze ugovornih strana kod ugovora o osiguranju. Za potrebe ovako postavljenog cilja, mi smo se opredelili da uporedimo zakonska rešenja određenih država članica EU i zakonskih rešenja srpskog prava. Rezultat našeg istraživanja treba da kroz uporednu analizu ukaže na poželjni smer razvoja reforme domaćeg prava osiguranja u Prednacrtu Građanskog zakonika. U tom smislu autor će u posebnim poglavljima analizirati obavezu ugovarača osiguranja da obavesti osiguravača o povećanju rizika, pravu ugovarača na sniženje

² Zakon o obligacionim odnosima – ZOO, *Službeni list SFRJ*, br. 29/78, 39/85, 45/89 – odluka USJ i 57/89, *Službeni list SRJ*, br. 31/93 i *Službeni list SCG*, br. 1/2003 – Ustavna povelja.

³ S. Jovanović, „Regulisanje ugovora o privatnom kolektivnom osiguranju u evropskom pravu”, *Evropska revija za pravo osiguranja*, 2/2013, 13.

⁴ P. Šulejić, *Pravo osiguranja*, Dosije, Beograd, 2005., 233.

premije osiguranja i pravu na otkaz ugovora o osiguranju zbog povećanja premije osiguranja, dok će na strani osiguravača, pažnju posvetiti pravu osiguravača da zahteva povećanje premije osiguranja, pravu na pun iznos premije, pravu na otkaz ugovora o osiguranju i pravu na oslobađanje od obaveze isplate naknade.

2. Pravni položaj ugovarača osiguranja

2.1. Obaveza obaveštavanja osiguravača o povećanju rizika

U pravu osiguranja Srbije, kada je u pitanju ugovor o kopnenom osiguranju, ugovarač osiguranja dužan je da obavesti osiguravača o svakoj promeni okolnosti koja može biti od značaja za ocenu rizika, a kad se radi o osiguranju lica, onda samo ako je rizik povećan zbog toga što je osigurano lice promenilo zanimanje.

Ugovarač osiguranja je dužan da bez odlaganja obavesti osiguravača o povećanju rizika, ako je rizik povećan nekim njegovim postupkom. A ako se povećanje rizika dogodilo bez njegovog učešća, on je dužan da ga obavesti u roku od četrnaest dana od kad je za to saznao. U našoj teoriji ukazivano je na jedno od osnovnih prava osiguravača iz ugovora o osiguranju kojem korespondira obaveza ugovarača osiguranja da redovno obaveštava osiguravača o svim okolnostima ugovornog odnosa, a na koju obavezu nepovoljno utiču propisi o zaštiti ličnih podataka.⁵ Sa druge strane, prateći moderne tendencije u uporednom pravu iz ugla zaštite potrošača, naše pravo ne reguliše obavezu informisanja i sadržinu informacija sa kojima je osiguravač dužan da upozna ugovarača osiguranja / osiguranika, o čemu je, već, pisano u našoj teoriji osiguranja.⁶ Ovo se, u kontekstu ovog rada, prvenstveno odnosi na obavezu osiguravača da ugovarača osiguranja upozna sa svojim pravom otkaza i trenutkom kada on stupa na snagu.

U francuskom pravu⁷, osiguranik je dužan da tokom trajanja ugovora o kopnenim osiguranjima, prijavi osiguravaču nove okolnosti

⁵ S. Jovanović, „Pravo osiguravača na informaciju i pravila o zaštiti podataka o ličnosti”, u: J. Slavnić i S. Jovanović (urednici), *Integracija (prava) osiguranja Srbije u evropski (EU) sistem osiguranja*, Udruženje za pravo osiguranja Srbije, Palić, 2009, 385.

⁶ J. Slavnić i S. Jovanović, „Obaveza davanja predugovornih informacija i informacija posle zaključenja ugovora o osiguranju potrošačima usluga osiguranja prema direktivama EU i zakonima država članica”, *Revija za pravo osiguranja*, 3/2008, 27.

⁷ Čl. 113–2, st. 1, tač. 3 francuskog Zakonika o osiguranju (*Code des Assurances* 2005/2008 – francuski Zakonik o osiguranju).

koje imaju za posledicu ili povećanje rizika ili nastanak novih rizika, zbog čega odgovori na pitanja osiguravača koje je osiguranik dao u obrascu prilikom zaključenja ugovora o kopnenim osiguranjima, više nisu tačni ili su prevaziđeni.

U Zakonu o ugovoru o osiguranju Nemačke⁸, pored povećanja rizika bez uticaja osiguranika, vodi se računa i o različitim stepenima krivice osiguranika. Tako navedeni Zakon izričito zabranjuje osiguraniku da posle izjave o zaključenju ugovora svojim postupkom doprinese povećanju rizika ili pristane da neko treće lice poveća rizik koji je osigurao.⁹ Međutim, ako dođe do prethodno navedene situacije bez saglasnosti osiguravača, osiguranik je dužan da to bez odlaganja prijavi osiguravaču. Isto i kada do povećanja rizika dođe nezavisno od njegove volje, osiguranik je u obavezi da to prijavi osiguravaču bez odlaganja, čim za to sazna.¹⁰

U nemačkom pravu je propisano¹¹ da obaveza ugovarača osiguranja da obavesti osiguravača o povećanju rizika ne postoji, ako je došlo samo do neznatnog povećanja rizika ili ako prema okolnostima slučaja treba smatrati da je ugovoreno da povećanja rizika treba da bude saosigurano, odnosno, njegovo pokriće bude podeljeno u određenoj srazmeri između osiguranika i osiguravača.

U osiguranju lica, prema čl. 914, st. 1 ZOO (Prednacrt Građanskog zakonika, čl. 1190, st. 1), smatra se da je rizik povećan kada osigurano lice promeni zanimanje. U nemačkom pravu¹² kod osiguranja lica povećanjem rizika smatra se samo promena okolnosti rizika, koju prema izričitom pismenom sporazumu treba smatrati povećanim rizikom. Još jedna specifičnost nemačkog Zakona o ugovoru o osiguranju leži u tome, što se osiguravač, u osiguranju lica, ne može pozivati na povećanje rizika, ako je od povećanja proteklo pet godina. Međutim, ako je osiguranik namerno ili podmuklo doprineo povećanju rizika, ovaj rok iznosi deset godina.

⁸ *Gesetz über den Versicherungsvertrag (Versicherungsvertragsgesetz – VVG)* vom 23. November 2007 (BGBl. I S. 2631) – nemački Zakon o ugovoru o osiguranju.

⁹ Čl. 23, st. 1 nemačkog Zakona o ugovoru o osiguranju.

¹⁰ Čl. 23, st. 3 nemačkog Zakona o ugovoru o osiguranju.

¹¹ Čl. 27 nemačkog Zakona o ugovoru o osiguranju.

¹² Čl. 158, st. 1 nemačkog Zakona o ugovoru o osiguranju.

2.2. Pravo ugovarača osiguranja na sniženje premije osiguranja

Naš ZOO reguliše situaciju kada se posle zaključenja ugovora o osiguranju smanji osigurani rizik, ali ne i situaciju kada je došlo do povećanja, pa smanjenja osiguranog rizika. Međutim, smatramo da bi i u drugom slučaju mogla doći u obzir primena odredbe čl. 916 ZOO (Prednacrta Građanskog zakonika, čl. 1192) po kojoj ugovarač osiguranja ima pravo da zahteva odgovarajuće smanjenje premije, računajući od dana kad je o smanjenju obavestio osiguravača. ZOO predviđa pravo osiguranika da raskine ugovor ako osiguravač ne pristane na smanjenje premije, ali ne propisuje otkazni rok. Međutim, u srpskom pomorskom osiguranju ugovarač nema pravo na sniženje premije u slučaju da postupkom osiguranika ili po njegovom pristanku dođe do poboljšanja rizika. U tom slučaju, osiguravač nije obavezan da vrati osiguraniku srazmeran deo već naplaćene premije, odnosno, da srazmerno smanji, već, ugovorenu premiju.¹³ Ugovorni i nadzorni karakter premije neživotnog osiguranja autor je već analizirao u jednom do svojih ranijih radova, pa se ovom prilikom tim pitanjima nećemo baviti.¹⁴

U francuskom pravu pravila o otkazu ugovora o osiguranju u korist ugovarača osiguranja zbog neodobravanja smanjenja premije su ista, s tim da je propisano da osiguranik može da otkáže ugovor uz tridesetodnevni otkazni rok.¹⁵ U tom slučaju osiguravač mora da osiguraniku vrati deo premije ili doprinosa za period tokom kojeg nije nosio rizik.

U češkom pravu,¹⁶ pravo osiguranika na srazmerno smanjenje premije predstavlja zakonsku obavezu osiguravača od dana kada sazna za bitno smanjenje osiguranog rizika. Međutim, nijedan pravni sistem koji smo analizirali u ovom radu, uključujući i naš, ne propisuje okolnosti, u kojima se može smatrati da se radi o bitnom smanjenju osiguranog rizika.

¹³ Čl. 749, st. 2 Zakona o pomorskoj i unutrašnjoj plovidbi – ZPUP, *Službeni list SRJ*, br. 12/98, 44/99, 74/99 i 73/2000, *Službeni glasnik RS*, br. 73/2010.

¹⁴ S. Jovanović, „Premija osiguranja neživotnih grana”, *Revija za pravo osiguranja*, 4/2007, 22–29.

¹⁵ Čl. 113–4, st. 4, francuskog Zakonika o osiguranju.

¹⁶ Čl. 15, st. 2, češkog Zakon o ugovoru o osiguranju (*Zákon ze dne 17. prosince 2003 o pojistné smlouvě a o změně souvisejících zákonů /zákon o pojistné smlouvě/*, 37/2004 Sb, 377/2005 Sb, 57/2006 Sb, 198/2009 Sb, 278/2009 Sb, 227/2009 Sb, 375/2011 Sb, 99/2013 Sb – češki Zakon o ugovoru o osiguranju).

2.3. Pravo ugovarača osiguranja na otkaz ugovora o osiguranju zbog povećanja premije osiguranja

Nemački Zakon o ugovoru o osiguranju u čl. 40 reguliše pravo osiguranika da otkáže ugovor o osiguranju, ako osiguravač poveća premiju zbog njenog prilagođavanja težini rizika. U tom slučaju, ako osiguravač na osnovu klauzule o prilagođavanju povisi premiju, a da se pri tom ne promeni obim zaštite osiguranja, osiguranik može da otkáže ugovor u roku od mesec dana, nakon prijema obaveštenja osiguravača sa neposrednim dejstvom, najranije u trenutku kada povećanje premije postane punovažno. Osiguravač je obavezan da u obaveštenju ukaže osiguraniku na pravo na otkaz. Obaveštenje mora najkasnije da bude dostavljeno osiguraniku mesec dana, pre nego što povećanje premije postane punovažno. Navedena pravila primenjuju se i kada osiguravač na osnovu klauzule o prilagođavanju smanji obim osigurane zaštite bez sniženja premije.

Međutim, u nemačkom pravu¹⁷ postoje i specijalna pravila o mogućnosti otkaza kada dođe do povećanja premije zbog povećanja rizika. Tako, ako se premija uveća kao posledica povećanja rizika za više od 10 procenata ili osiguravač isključi zaštitu povećanog rizika, osiguranik ima pravo da otkáže ugovor o osiguranju u roku od mesec dana posle prijema obaveštenja od osiguravača. Osiguravač je dužan da u obaveštenju ukaže osiguraniku na ovo njegovo pravo (pravo osiguranika – prim. aut.)

Takođe, ako osiguravač iskoristi pravo na raskid ili otkaz ugovora u pogledu dela predmeta ili lica, osiguranik je ovlašćen da odnos osiguranja otkáže u pogledu preostalog dela. Osiguranik u tom slučaju mora izjaviti da otkazuje ugovor o osiguranju u pogledu preostalog dela najkasnije do završetka perioda osiguranja, u kome je raskid ili otkaz od strane osiguravača punovažan.¹⁸

¹⁷ Čl. 25, st. 2 nemačkog Zakona o ugovoru o osiguranju.

¹⁸ Čl. 29, st. 2 nemačkog Zakona o ugovoru o osiguranju.

3. Pravni položaj osiguravača

3.1. Pravo osiguravača da zahteva povećanje premije osiguranja

U pravu Srbije, ako je povećanje rizika toliko da bi osiguravač zaključio ugovor samo uz veću premiju („...predloži izmenu ugovora o osiguranju...“¹⁹) da je takvo stanje postojalo u trenutku zaključenja ugovora, on može ugovaraču osiguranja predložiti novu stopu premije. Ako ugovarač osiguranja ne pristane na novu stopu premije u roku od četrnaest dana od prijema predloga nove stope, ugovor prestaje po samom zakonu.

U pravu Nemačke, takođe se predviđa pravo osiguravača da zahteva plaćanje veće premije, odnosno, premije „koja odgovara većem riziku.“ Međutim, za razliku od srpskog i češkog prava, nemačko pravo ostavlja mogućnost da osiguravač isključi svoju obavezu za povećani rizik, umesto da raskine ceo ugovor o osiguranju.

3.2. Pravo osiguravača na pun iznos premije

Češko pravo²⁰ priznaje osiguravaču pravo da naplati premiju, odnosno, pun iznos paušalne premije, sve do isteka perioda osiguranja, odnosno i vremena preostalog posle otkaza ugovora, ako obaveza prijave pogoršanja osiguranog rizika nije ispunjena i osiguravač otkáže ugovor o osiguranju na osnovu svojih saznanja.

3.3. Pravo osiguravača na otkaz ugovora o osiguranju

U srpskom pravu, ako je povećanje rizika toliko, da osiguravač ne bi zaključio ugovor da je takvo stanje postojalo u času njegovog zaključenja, on može raskinuti ugovor. Ovde svakako treba ukazati na to da navedena pravila podrazumevaju primenu objektivnih merila po kojima bi se u svim slučajevima nesumnjivo moglo utvrditi da li bi osiguravač zaključio ugovor pod datim okolnostima. U pravnoj teoriji su isticani razlozi pravne nesigurnosti u vezi sa postojanjem takve odredbe

¹⁹ Čl. 15, st. 3, češkog Zakona o ugovoru o osiguranju.

²⁰ Čl. 17, st. 3, češkog Zakona o ugovoru o osiguranju.

zbog toga što bi merila teško mogla da se utvrde.²¹ Mi smatramo da se odredbom kojom se teret dokazivanja prebacuje na stranu osiguravača ne stvara pravna nesigurnost, jer bi osiguravač trebalo da sa dovoljno ubedljivih argumenata dokaže postojanje svoje volje da raskine ugovor da mu je takvo stanje rizika bilo poznato u trenutku zaključenja ugovora. Osiguravač dobro i dovoljno poznaje rizike koje osigurava i sigurno ne bi trebalo da ima problema u dokazivanju postojanja svoje volje za raskid ugovora o osiguranju.

Prethodno pomenuto rešenje poznaje i francusko pravo kada se radi o kopnenim osiguranjima, s tim da otkaz stupa na snagu po isteku deset dana od dana obaveštenja o otkazu. U francuskom pravu, ako se osiguravač odlučio da ostane pri ugovoru uz povećanje premije osiguranja, pa osiguranik ne prihvati njegovu ponudu ili je odbije u roku od trideset dana od dana davanja ponude, osiguravač ima pravo da smatra ugovor raskinutom istekom navedenog roka, pod uslovom da je osiguranika u ponudi za nov ugovor obavestio o tom svom pravu.

U francuskom pravu, kod otkaza različitih vrsta ugovora o pomorskom osiguranju vodi se računa o postojanju savesnosti i krivici osiguranika. Tako, ako dođe do značajnog povećanja rizika u odnosu na okolnosti i stanje osigurane imovine, koje je postojalo u trenutku zaključenja ugovora o pomorskom osiguranju, a novonastale okolnosti rizika ne budu prijavljene osiguravaču u roku od tri dana od dana saznanja osiguranika, otkaz ugovora o osiguranju stupa na snagu odmah, osim ako osiguranik ne dokaže da je postupao savesno.²² Ako se povećanje rizika iz ugovora o pomorskom osiguranje ne može pripisati krivici osiguranika, osiguranje se nastavlja uz povećanu premiju koja odgovara povećanom riziku. Ako je povećanje rizika posledica krivice osiguranika, osiguravač može da otkáže ugovor u roku od tri dana od dana saznanja o povećanju rizika ili da ostane pri ugovoru i zahteva povećanje premije.

U srpskom pravu kopnenog osiguranja, ugovor ostaje na snazi i osiguravač se više ne može koristiti ovlašćenjima da predloži ugovaraču osiguranja novu stopu premije ili da raskine ugovor, ako ne iskoristi ta

²¹ B. Jakaša, „Nekoliko napomena na propise Zakona o obveznim odnosima koji se odnose na osiguranje”, *Osiguranje i privreda*, 8/79, 24, prema: P. Šulejić, 236.

²² Čl. 172–3, francuskog Zakonika o osiguranju.

ovlašćenja u roku od mesec dana²³, od kad je na bilo koji način doznao za povećanje rizika, ili ako još pre isteka toga roka na neki način pokaže da pristaje na produženje ugovora (ako primi premiju, isplati naknadu za osigurani slučaj koji se desio posle tog povećanja i sl), odnosno, „ako se ponovo uspostavi stanje koje je postojalo pre povećanja rizika.”²⁴

U nemačkom pravu osiguranja, prekluzivni rok od mesec dana za korišćenje prava osiguravača da otkáže ugovor o osiguranju vezuje se za povećanje rizika, koje je osiguravajuć učinio običnom nepažnjom. Ali, ako je do povećanja rizika došlo namerno ili grubom nepažnjom osiguravajuć, osiguravač može otkazati ugovor ne pridržavajući se otkaznog roka od mesec dana.²⁵

Nemačko pravo osiguranja takođe poznaje institut delimičnog otkaza ugovora i delimično oslobađanje osiguravača od plaćanja naknade. Tako, ako pretpostavke, na osnovu kojih je osiguravač ovlašćen da raskine ili otkáže ugovor postoje samo u pogledu dela predmeta ili lica na koje se odnosi osiguranje, osiguravaču pripada pravo na raskid ili otkaz i za preostali deo, samo ako se ustanovi da osiguravač ne bi za taj deo pod istim uslovima zaključio ugovor.

Nemački Zakon o ugovoru o osiguranju u osiguranju stvari i odgovornosti (čl. 57) i kopnenom transportnom osiguranju (čl. 132, st. 3) reguliše da, nezavisno od toga da li je do povećanja rizika došlo namerom, nekim oblikom nepažnje osiguravajuć ili bez njegovog uticaja, osiguravač nije ovlašćen da otkáže ugovor zbog povećanja rizika na štetu osiguravajuć.

3.4. Pravo na oslobađanje od obaveze isplate naknade

U ZOO, prema čl. 915 (Prednacrta Građanskog zakonika, čl. 1191), kod ugovora o kopnenim osiguranjima ne vodi se računa o stepenu krivice ugovarača osiguranja, kada se radi o oslobađanju osiguravača od obaveze da isplati naknadu zbog nastupanja osiguranog slučaja, pre nego što

²³ Čl. 24, st. 3, nemačkog Zakona o ugovoru o osiguranju; čl. 15, st. 5, češkog Zakona o ugovoru o osiguranju, s tim da u tom slučaju ugovor o osiguranju ističe protekom osam dana posle dana kada je ugovaraču uručeno obaveštenje o otkazu. U francuskom pravu nema prekluzivnog roka za korišćenje osiguravača pravom otkaza, već prekluzivna prava na otkaz osiguravača nastupa od trenutka kada se, pošto je obavešten o povećanju rizika bez obzira na način na koji je o tome obavešten, saglasi sa nastavkom osiguranja, a posebno nastavljanjem da prima premije ili isplaćuje nadoknade štete. – Čl. 113–4, st. 3 francuskog Zakonika o osiguranju.

²⁴ Čl. 24, st. 3, nemačkog Zakona o ugovoru o osiguranju.

²⁵ Čl. 24, st. 1, nemačkog Zakona o ugovoru o osiguranju.

osiguravač bude obavešten o povećanju rizika ili pošto je obavešten o povećanju rizika, ali pre nego što je ugovor raskinuo ili postigao sporazum sa ugovaračem osiguranja o povećanju premije. Navedenim članom ZOO regulisano je da se naknada smanjuje u srazmeri između plaćenih premija i premija koje bi trebalo platiti prema povećanom riziku.

Za razliku od srpskog prava, u Nemačkoj ako posle povećanja rizika nastupi osigurani slučaj, osiguravač nije u obavezi da plati naknadu, ukoliko je osiguranik namerno povredio svoju obavezu uzdržavanja od povećanja rizika. U nemačkom pravu osiguranja, samo u slučaju povrede zbog grube nepažnje osiguravač je ovlašćen da svoju naknadu smanji u meri koja odgovara težini krivice osiguranika, pri čemu teret dokazivanja za postojanje grube nepažnje snosi osiguranik.

Kada se radi o povećanju rizika, usled lake nepažnje osiguranika ili događaja na koje osiguranik nije imao uticaj, osiguravač nije obavezan da plati naknadu, ako je osigurani slučaj nastupio nakon mesec dana od trenutka, u kojem je osiguravaču obaveštenje o povećanju rizika moralo biti dostavljeno, osim ako je osiguravaču u tom trenutku, već, bilo poznato povećanje rizika. On je obavezan da plati naknadu, ako povreda obaveze prijavljivanja nije namerno učinjena.

Nemački Zakon o ugovoru o osiguranju propisuje i dva izuzetka od mogućnosti oslobađanja osiguravača od obaveze da isplati nadoknadu usled povećanja rizika.²⁶ Tako je osiguravač dužan da plati naknadu, ukoliko povećanje rizika nije uticalo na nastupanje osiguranog slučaja ili na obim obaveze za plaćanje naknade, kao i u slučaju kada je u trenutku nastupanja osiguranog slučaja rok za otkaz osiguravača istekao, a do otkaza nije došlo.

Kada je reč o transportnom osiguranju, nemački Zakon o ugovoru o osiguranju u čl. 132 sadrži posebna pravila. Navedena odredba u st. 1 ovlašćuje osiguranika da može, da poveća rizik ili da ga na drugi način promeni i da trećem licu dopusti promenu rizika, ali pod uslovom da promenu rizika, bez odlaganja, prijavi osiguravaču. Međutim, i u ugovorima o kopnenom i ugovorima o transportnom osiguranju, ako osiguranik ne prijavi osiguravaču povećanje rizika, osiguravač nije obavezan da plati naknadu, ukoliko osigurani slučaj nastupi nakon trenutka, u kome bi prijava morala biti dostavljena osiguravaču. Ipak, navedeno pravo nije neograničeno u korist osiguravača, jer će on biti obavezan da plati naknadu: 1) ako mu je povećanje rizika bilo poznato u trenutku u kome mu je prijava morala biti dostavljena, 2) ako obaveza prijavljivanja nije povređena ni namerno ni grubom nepažnjom, ili 3) ukoliko povećanje

²⁶ Čl. 26, st. 3, nemačkog Zakona o ugovoru o osiguranju.

rizika nije presudno uticalo na nastupanje osiguranog slučaja ili na obim obaveze plaćanja naknade.

U srpskom pravu pomorskog osiguranja, vodi se računa o krivici osiguranika, pa tako, ako do promene rizika posle zaključenog ugovora o osiguranju dođe nezavisno od volje osiguranika, to ne utiče na važnost osiguranja i obaveze stranaka.²⁷ Međutim, situacija je drugačija kada se rizik pogorša zbog postupka osiguranika. Tako, ako je usled postupka osiguranika ili po njegovom pristanku došlo do znatnog pogoršanja rizika, osiguravač nije obavezan da naknadi štetu koja može da se pripiše takvoj promeni rizika.²⁸

4. Zaključak

Za naše ugovorno pravo osiguranja kome predstoji osavremenjavanje i reforma u okviru priprema za donošenje novog Građanskog zakonika Srbije, preuzimanje i prilagođavanje opšteprihvaćenih rešenja u oblasti koja je predmet ispitivanja u ovom radu trebalo bi da bude jedan od prioriteta u normativnom približavanju Srbije kandidaturi za članstvo u EU. Sa druge strane, i pored toga što se ne može poreći činjenica da u oblasti koja je bila predmet analize autora, naša rešenja nisu prevaziđena, uočavaju se određeni delovi koji se mogu regulisati drugačije i na proširen način – dopunom postojećih odredbi. Ovo se pre svega odnosi na oslobađanje obaveze ugovarača osiguranja da osiguravača obaveštava o povećanju rizika, ako je došlo samo do njegovog neznatnog povećanja ili ako prema okolnostima slučaja treba smatrati da je ugovoreno da povećanje rizika treba da bude saosigurano, odnosno, njegovo pokriće bude podeljeno u određenoj srazmeri između osiguranika i osiguravača. Neznatnim povećanjem rizika treba smatrati slučaj kada rizik nije pogoršan za više od 10 procenata. Zatim, u našem pravu osiguranja nema pravila o delimičnom otkazu ugovora o osiguranju u pogledu dela stvari ili lica u vezi sa kojima je došlo do povećanja rizika, tj. mogućnosti da osiguravač isključi svoju obavezu za povećani rizik, umesto da raskine ceo ugovor o osiguranju.

Radi povećanja savesnosti ugovarača osiguranja, osiguravaču treba priznati pravo da naplati pun iznos premije, odnosno, pun iznos paušalne premije, sve do isteka perioda osiguranja, odnosno i vremena preostalog

²⁷ Čl. 749, st. 1, ZPUP.

²⁸ Čl. 749, st. 2, ZPUP.

posle otkaza ugovora, ako obaveza prijave pogoršanja osiguranog rizika nije ispunjena i osiguravač otkáže ugovor o osiguranju na osnovu svojih saznanja.

Kada se radi o oslobađanju osiguravača od obaveze na isplatu naknade kada se desi osigurani slučaj posle povećanja rizika, takvu mogućnost bi trebalo vezivati za stepen krivice ugovarača osiguranja / osiguranika, u kojem slučaju osiguravač ne bi bio u obavezi da plati naknadu ukoliko je osiguranik namerno povredio svoju obavezu uzdržavanja od povećanja rizika. Ipak, navedeno pravo osiguravača treba ograničiti u slučajevima: 1) kada mu je povećanje rizika bilo poznato u trenutku u kome mu je prijava morala biti dostavljena, 2) ako obaveza prijavljivanja nije povređena ni namerno ni grubom nepažnjom, ili 3) ukoliko povećanje rizika nije presudno uticalo na nastupanje osiguranog slučaja ili na obim obaveze plaćanja naknade.

Konačno, u odredbama posvećenim ugovoru o osiguranju neophodno je uneti odredbu da se pravila kojima se štiti ugovarač osiguranja / osiguranik, primenjuju samo onda, kada se u svojstvu ugovarača osiguranja / osiguranika nalazi fizičko ili pravno lice koje se po prirodi i obimu svoje delatnosti ili drugim okolnostima može poistovetiti sa definicijom potrošača u smislu propisa o zaštiti potrošača, kao i onda kada se ne radi o tekućem osiguranju.

Prof. Slobodan JOVANOVIĆ, PhD

Associate Professor at University Business Academy,
School of Law, Novi Sad, Serbia

IMPACT OF THE RISK INSURED INCREASE ON THE RIGHTS AND DUTIES FROM INSURANCE CONTRACT IN GERMAN, FRENCH, CZECH AND SERBIAN LAWS

Summary

Author analyzes increase of the risk being object of insurance and the way this affects rights and obligations of the contractual parties from insurance contract. For such specified goal, author decided to compare legal solutions of the few EU member states against Serbian legislation. Hence, author analyzes duty of the policyholder to advise insurer about risk increase, policyholder right to premium reduction and right to cancel insurance contract due to premium increase. Particular attention was given to the insurer right to demand higher premium, right to full premium amount, right to terminate insurance contract and right to be released from liability. Results of his research show desirable direction of the Serbian insurance law reform in the Draft Civil Code of Republic of Serbia.

Key Words: Risk increase, Premium increase, Notice, Cancellation, Termination, Contract, Indemnity